

"תיק שניצר"

השבות של אנשים שבשכילם היהדות היא מין חולצה מלולכלת שפושטים ולובשים לפי הנוחות. אבל בוויכוח הזה העלימו מן הציבור את העיקר – את בעיות הבריאות של משומדים אלה. כפי הנראה בדקו את יהדותם, אך לא את בריאותם. ואולי כן בדקו, אך לא גילו לנו מה מצאו.

באחד מגילויי חוסר האחריות הקשים ביותר שניתן להעלות בזכרון, הביא לישראל המשרד לקליטת עולים מאות אנשים הנגועים במחלות מדבקות מסוכנות. את ההתנהגות חסרת האחריות הזאת ניסו להעלים עליידי אי פירסום ידיעות שיש להן נגיעה ישירה לבריאות הרכים. וזכותו של כל אזרח ישראלי לדעת על קיום סכנת ההידבקות הזאת.

שתי המחלות שמדובר בהן (ומי יודע אם אין כאן מחלות נוספות שעוד לא נתגלו לנו) קטלניות. לאחת מהן אין מרפא בכלל. שום ממשלה אחראית אינה מייבאת מפיצי מוות כאלה מדעת ובכוונה תחילה. מי שפירסם את הדברים ברבים אולי פגע ברגשותיה של עדה אחת, אבל הוא עשה שירות כביר לציבור שלם וראוי להכרת טובתו.

יש בחוק השבות הסתייגויות מפורשות לגבי אנשים שנולדו יהודים והמירו את דתם, וגם לגבי חולים המסכנים את בריאות הציבור. במקרה דנן התעלמו משני הסעיפים גם יחד והביאו לארץ כמה אלפי משומדים נושאי מחלות מסוכנות.

למה ומדוע? מתוך צפצוף על בריאות הציבור? מפתח מפני כמה מאות מפגינים יצאו אתיופיה שהמושג "משומד" זר להם? מתוך הנחה שהעקרון המקודש שבכולם הוא זה של איחוד משפחות, ושלוש הרבים בטל לעומתו? ואולי סתם מתוך טמטום או מתוך אי ידיעת העובדה, שכל ארץ הגירה שבעולם מכילה הגבלות על כניסת מהגרים נושאי מחלות מדבקות?

אני חושש שאת הסיבות יש לחפש הרבה יותר לעומק, באיזה תסביך לאומי הגורם לנו לפעול לא לפי ההגיון ולא לפי האינטרס שלנו, אלא לפי מה שיאמר עלינו איזה טריבונל של האומות, המורכב בעיקר מצדיקי בוסניה, מחסירי אומות העולם של רואנדה, ואולי גם מהמנהיגים המוסלמיים הקיצוניים של השחורים באמריקה, שלפניהם ולעיניהם אנו מפגינים את הגינותנו המושלמת, את סלידתנו מכל דבר שיש בו שמץ מגזענות. את האנושיות העמוקה המאפיינת אותנו ומדריכה את צעדינו. אנחנו, שסבלנו אלפיים שנה ויותר מכל סוגי האפליה שבעולם, מרגישים תוכה להוכיח שאצלנו אין אפליה. אצלנו העלייה אינה עוד פריוילגיה של יהודים: היא הזדמנות להוכיח לשופטינו, שגם שחורים יכולים לעלות ושבעצם

ב-24 במרס 1997 החליטה ועדת השופטים לפרס ישראל בתחום העתונות הכתובה להעניק את הפרס לעתונאי הוותיק, ולשעבר העורך הראשי של "מעריב", שמואל שניצר. במקביל קיבלו פרסי ישראל לתקשורת חיים יבין ודוד רובינגר.

ההחלטה עוררה ביקורת, בעיקר בשל מאמר שכתב שניצר באוגוסט 1994, תחת הכותרת "יבוא של מוות" נגד עליית בני ה"פלשמורה" מאתיופיה, מאמר שגרר אחריו שני דיונים בערכאות המשפטיות של מועצת העתונות בישראל והחלטת בג"ץ.

מפאת חשיבותה של הסוגיה העתונאית הזו, על רבדיה השונים, אנו מביאים בעמודים הבאים את השתלשלות הפרשה.

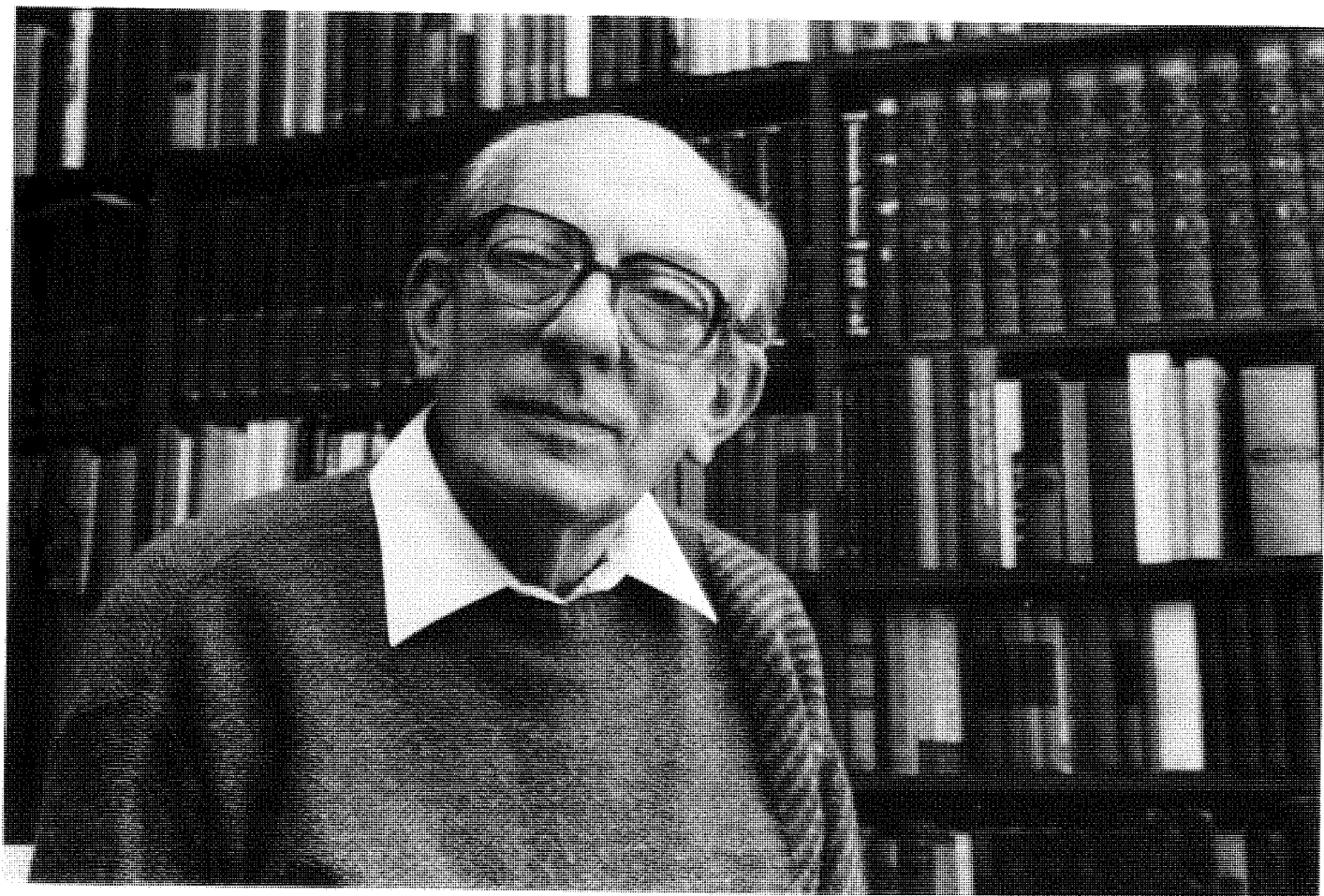
פרק ראשון: מאמרו של ש. שניצר "יבוא של מוות"
(מעריב, 19 באוגוסט 1994)

יבוא של מוות

קצת אנשים מקרב העדה האתיופית בארץ עתרו לבג"צ בשבוע שעבר כנסיון למנוע שידור כתבה טלוויזיונית על שיעורם הגבוה של נשאי נגיף האיידס בקרב עולי עדתם. החשש לשם הטוב של עדתם נראה להם כבר משקל יותר מן החשש לבריאות הציבור בשל אי ידיעת עובדה שהציבור זכאי לדעתה. בג"צ דחה את העתירה ופסקתו עוררה ויכוח מסויים. התנגדות. ימים מספר לאחר מכן הודיע "הארץ" בעמודו הראשון, שבדיקה שערך משרד הבריאות באתר קרוואנים שרוב דייריו באו מאתיופיה העלתה, שגם שם מספר רב של נשאי חיידקי השחפת.

מדובר, לגבי שתי המחלות ב"פלשמורה", היינו קרוביהם המשומדים של יהודה אתיופיה, שהורשו לעלות אחרי ששאריו בשרם היהודיים ערכו הפגנות שבהם עוררו את רחמינו בהדגמה נרגשת של רגשות אהבה להורים ולאחים שמאסו ביהדות ועכשיו הם מתחרטים.

היה אז ויכוח קשה בשאלה אם להתיר אל עלייתם לפי חוק



צילום: ראובן קסטרו

שמואל שניצר

של העולם המודרני אנחנו ראשוני המסייעים. באיזו זריזות אנחנו מתגייסים וגם קולטים פליטים ומנדבים תרופות. ותראו באיזה קצב מהיר אנו מפרקים את התעשיות הבטחוניות שלנו ומשליכים את ירבנו על היצרנים האמריקניים. אנחנו מוכנים להאכיל את ילדינו ירקות שגודלו במי ביוב ובלבד להוכיח, שהאוטונומיה חשובה לנו יותר מבריאות ילדינו.

בינתיים עוד לא הצלחנו לשפר את תדמיתנו בעולם. אבל כבר הצלחנו להחליש את מעמדנו הבטחוני ואפילו לסכן את יתרונו הצבאי. אבל מה לא עושים כדי למצוא חן בעיני אלופי המוסר של העולם. אלה שיתרונם המוסרי עלינו הוא בשבילנו בגדר אקסיומה ולמענם — רק למענם — אנו חיים ופועלים.

מי שכל כך משתדל, אין להתפלא שהוא מגיע לבסוף ליבוא של תחלואה קטלנית ובלבד להוכיח כמה הוא הומני. אולי לא כלפי הציבור היהודי, אבל בלי ספק כלפי ציבור המושומדים, שהרי אותם

אין אדם צריך כלל להיות יהודי כדי לעלות. גם משומד יכול, גם שחפן, גם נגוע איידס.

אולי נצליח בדרך זו לשכנע את אחרוני העריצים המוסלמיים באפריקה שלא אנחנו המצאנו את סחר העבדים ושלא אשמתנו היא, שהיהודים של אמריקה הצליחו מבחינה כלכלית יותר מן השחורים. כיוון שאיננו בוטחים עוד בעקרונות המוסר היהודיים, אולי נוכל לקבל גושפנקא ותעודת כשרות מאותן ארצות של אנאלפאביטים ואנימיסטים שלהסכמתן אנו מייחלים.

זה לא רק בתחום העלייה כך. זה גם במדיניות החוץ. אנחנו גדולי הפציפיסטים שבעולם. היחידים המוכנים לעשות שלום נדיב עם מי שנדר נדר להשמידנו ואת הנדר הזה אינו מוכן להתיר. אנחנו נרשה לאויבינו לטוס בשמינו, ניתן להם מים מן המעט שיש לנו, נתקן למענם את הגבול, נשלח אליהם חלק מן התיירים שלנו, הכל כדי להוכיח כמה אנחנו הגונים, טובים. שמתם לב איך בכל רואנדה

מיקבץ ההלכות, אשר על פיו אמור בית הדין לקבוע את החלטתו במחלוקת.

2. החלטה

החלטת בית הדין נתקבלה ברוב קולותיהם של ה"ה ולנר ושור ובהסתגלותו של עו"ד אביב לוי.

מר ולנר מצא, כי ברשימה היתה משום נקיטת עמדה אישית של הכותב וביקורת המופנית אל משרד הקליטה. הוא לא מצא ברשימה משום הכפשה של גזע (שהרי, לדבריו, הפלשמורה אינם גזע) ולפיכך דחה את טענותיו של מר ספירו בדבר הגזענות בה נגועה לכאורה הרשימה. כותרות קשות אף מזו שנושאת הרשימה הנדונה כבר פורסמו בעתונות, גם כלפי עדות אחרות כגון ה"רוסים". הוא מצא, כי ברשימה יש משום הבעת דעתו האישית של מר שניצר. כנגד נימוקים משפטיים ואחרים, שהעלה מר ספירו, פסק כי מועצת העתונות מוסמכת לרון רק במקרים של פגיעה בתקנון האתיקה ואין זה המקרה שלפנינו.

עוד העיר על הדרך הבלתי שיגרתית בה פנה מר ספירו אל הדוברים של משרדי הבריאות והקליטה בכדי להביא מכתביהם לתמיכה בעמדתו. דינה של התלונה להידחות.

מר שור מצא, כי אמנם יש ברשימה משום הכתמה של קבוצה אנושית מסוימת, אך זו לא נעשתה על רקע גזעני: מר שניצר הביע את חרדתו מפני מה שנראה בעיניו כאיום על בריאות הציבור ואפילו עשה כן בלשון בוטה, אין למנוע ממנו הבעת עמדתו וחששותיו בנושא כבר משקל, הגם שלחששות יש בסיס הגיוני. עיקר הביקורת מותרת בממשלה — במשרד הקליטה וב"ועדת צבן" — ואין בה השתלחות ב"שחורים" כציבור או כגזע.

אילו הצבענו על הרשימה "לפי סעיפים", אפשר שהיה בשורתיה משום פגיעה בלתי מוצדקת, אך עיון ברשימה כמכלול אינו מצדיק את התלונה. דין התלונה להידחות.

עו"ד לוי הסתייג מעמדותיהם של חבריו למותב: הוא מצא, כי הרשימה משובצת ביטויים ותיאורים מעין עובדתיים, שאינם מתיישבים עם חלק מן ההוראות שבתקנות 2, 3, ו-4 מתקנון האתיקה המקצועית. ברשימתו מתרה מר שניצר כנגד העלאת "מאות אנשים הנגועים במחלות מדבקות מסוכנות" — כאשר הוא מכוון לאיידס ושחפת ("ומי יודע אם אין כאן מחלות נוספות שעוד לא נתגלו לנו"), ושורות אחדות לאחר מכן הוא קובע כי הרשויות "הביאו לארץ כמה אלפי משומדים נושאי מחלות מסוכנות." מספר עולי הפלשמורה — שאליהם הוא מתכוון בכינוי "משומדים" — לא הגיע ל"כמה אלפים" אלא, לפי הידוע, לכ-1,600; המספר

אנו דנים לפנינו מכל שורת דין ולמענם אנו מסכנים את בריאותו של עם שלם.

פרק שני: דיון בבית הדין לאתיקה של מועצת העתונות (26 במרס 1995)

גדעון ספירו מירושלים התלונן בפני מועצת העתונות בישראל נגד שמואל שניצר והעתון "מעריב", על פירסום המאמר "יבוא של מוות"

בית הדין לאתיקה של מועצת העתונות דחה את תלונתו ברוב קולות. להלן פרוטוקול הדיון.

בית הדין לאתיקה של מועצת העתונות בישראל

בענין תלונת מר גדעון ספירו נגד "מעריב" ומר שמואל שניצר

התלונה נדונה ביום 26.3.95 בפני המותב:

עו"ד אביב לוי — נציג ציבור (אב"ד)
מר אלתר ולנר — נציג העורכים והמורלים
מר יצחק שור — נציג העתונאים

1. הרקע

- 1.1 תלונתו של מר ספירו נסבה על רשימה, שפורסמה ב"מעריב" מיום 19.8.94, מפרי עטו של מר שניצר וכותרתה "יבוא של מוות". עיקרי התלונה מצויים במכתבו של מר ספירו (ללא תאריך), שנתקבל במועצת העתונות ב-18.9.94 וכן בתגובתו מיום 24.11.94 לתשובות הנזכרות להלן; תשובת "מעריב" מצויה במכתבו של אומבודסמן העתון מיום 16.10.94 ועיקרי תשובתו של מר שניצר מצויים במכתבו מיום 15.11.94.
- 1.2 ה"ה ספירו ושניצר לא הסכימו כי התלונה תטופל שלא על דרך השיפוט.
- 1.3 במהלך הדיון הוסיפו ה"ה ספירו ושניצר עמדות ונימוקים על הדברים, שפירטו במכתביהם. תמצית הדברים הללו רשומה בפרטיכל ומכל מקום אין בהם אלא הדגשה ופירוט נוספים של הטענות שהועלו על ידם בכתובים.
- 1.4 תקנון האתיקה המקצועית של מועצת העתונות בישראל הוא



צילום: נאור רהב

שר הקליטה יאיר צבן מקביל עולי פלשמורה בנמל התעופה בן גוריון, אוגוסט 1993

שידיגיש את המסר הטמון בהן, אך שומה עליו, שיעשה כן במסגרת התחומה בתקנון האתיקה. צר, כי אדם המשתייך לקבוצת האבות והמורים בעתונות הישראלית נכשל בחריגה מן המסגרת ההיא.

דינה של התלונה איפוא להתקבל, עד כמה שניתן לסמוך אותה על האמור לעיל.
ברוב דעות הוחלט לדחות את התלונה.

אביב לויץ (אב"ד) אלתר ולנר יצחק שור

של נשאי המחלות איידס ושחפת בתוכם, אפילו לפי גירסתו של מר שניצר, מגיע ל"כמה מאות". פרשנותו לא תאמה אפוא את העובדות וקשה לחמוק מן ההתרשמות, שההפרזה במספר העולים מן הפלשמורה והייחוס של המחלות המסוכנות לכולם, נועדו לחזק את העמדה שרצה להציב, ללא שהשיג את ההוכחה הטובה ביותר לאמיתות הנתונים. מסקנה זו מתחזקת נוכח החזרות הרבות על הכינוי "משומדים" וגינויים שונים שהצמיד לו.

הייחוס של המחלות המסוכנות ל"כמה אלפי משומדים" ותיאורם כמי שמחליף את יהדותו כאשר כדאי וכדרך שמחליפים "חולצה מלוכלכת", לא זו בלבד שיש בו משום הטחת האשמה בלתי מבוססת על רקע קבוצתי, אלא שהוא אף גורם לביזויים של המשוייכים לקבוצה בעיני הקוראים.

אין אפוא לשלול את זכותו של מר שניצר להביע עמדות בסגנון

פרק שלישי: הדיון בבית הדין לערעורים של מועצת העתונות

(26 בפברואר 1996)

גדעון ספירו לא ויתר, ועירער על החלטת בית הדין לאתיקה של מועצת העתונות, בפני ערכאת הערעור – בית הדין לערעורים של מועצת העתונות. בדיון המחודש בסוגיה התהפכה הקערה – וברוב דעות של שלושה נגד אחד נקבע כי מאמרו של שניצר "מהווה הפרת חובה שבאתיקה המקצועית". להלן פסק הדין במלואו:

בית הדין לערעורים של מועצת העתונות בישראל
ערעור 6/94
(תיק 84/94)

המערער: מר גדעון ספירו
נגד

המשיבים: "מעריב" ומר שמואל שניצר

בפני חברי בית הדין לערעורים:

פרופ' זאב סגל – אב בית הדין, נציג ציבור
מר יהודה לוי – נציג העורכים והמור"לים
הרב איסר פרנקל – נציג ציבור
מר דן רביב – נציג העתונאים

פסק דין

פרופ' זאב סגל, אב בית הדין

מהו היקפו, משמעותו וגדר תחולתו של כלל 4 בתקנון האתיקה המקצועית של מועצת העתונות בישראל (כפי שנוסח מחדש בינואר

* פסיקת בית הדין לערעורים של מועצת העתונות, וכן החלטת בג"ץ, מתייחסות לסעיף 4 בתקנון האתיקה של המועצה, כפי שהתקבל ב-1986. במאי 1996, קיבלה המועצה תקנון חדש לאתיקה. בסעיף 14 לתקנון, נאמר: "לא יפרסמו עתון ועתונאי דבר שיש בו משום הסתה או עידוד לגזענות או לאפליה פסולה על בסיס גזע, מוצא, צבע עור, עדה, לאומיות, דת, מין, עיסוק, נטייה מינית, מחלה או נכות גופנית או נפשית, אמונה או השקפה פוליטית ומעמד חברתי-כלכלי, ולא יציינו עתון ועתונאי, איפיונים אלה אלא אם הם נוגעים עניינית לנושא הפירסום" – המערכת.

(1986) שלפיו "הרצאת דיבה, הסתה, ביזוי והאשמות בלתי מבוססות, כגון על רקע אישי, ציבורי, קבוצתי, לאומי, עדתי, דתי או גזעי, מהווים עבירות חמורות על כללי האתיקה המקצועית"?* שאלות אלה, הכרוכות בעניין בפנינו בתיחום קו הגבול בין חופש הביטוי להגבלתו לשם מניעת פגיעה על רקע קבוצתי, עדתי או גזעי, עומדות במרכזו של ערעור זה.

הצורך במציאת נוסחת איזון ראויה בין חופש העתונות, שהוא ציפור נפשה של הדמוקרטיה הישראלית, לבין זכותה של הדמוקרטיה להגן על עצמה בפני פירסומים הפוגעים ביסודותיה המהותיים, מעוררת שאלות קשות שהן נחלתן של מדינות דמוקרטיות דבות.

התלונה וסלע המחלוקת

1. בחודש אוגוסט 1994 פורסמו בעתונות ידיעות מפי שר הבריאות, אפרים סנה, שלפיהן עולים מאתיופיה עוברים בדיקות לגילוי מחלות האיידס, שסיבתן "... שמועה, לפי מבצע שלמה, לפיה אחד מכל עשרה עולים מאתיופיה חולה באיידס" ("הארץ" 14.8.94 עמ' א6). כמו כן פורסמו בערוץ 1 בטלוויזיה שידורים מקדימים, לקראת שידור כתבה ב"יומן השבוע", בהם נאמר כי מבין 1,200 נשאי איידס הרשומים בארץ, 350 הן מבני העדה האתיופית. עמותת יוצאי אתיופיה עתרה לבג"צ למניעת השידור בטיעון שהוצג בשידור העיתודי מצב בלתי מאוזן. בג"צ דחה את העתירה אולם בפשרה שהושגה בבית המשפט נקבע כי לאחר השידור יוזמן יו"ר איחוד הארגונים האתיופיים להגיב ("הארץ" 14.8.94, עמ' א6).

2. בסמוך לאחר הפירסומים האמורים, ביום 19.8.94, פורסם בעתון "מעריב" בעמוד המיועד לדעות, מאמר מאת מר שמואל שניצר. המאמר, שכותרתו "יבוא של מוות" מזכיר בפתיחתו את העתירה הנ"ל לבג"צ.

3. בעקבות פירסום המאמר הנ"ל, הגיש מר גדעון ספירו תלונה למועצת העתונות. מר ספירו טען שהמאמר "רווי באווירה גזענית". לדעתו מייחס הכותב לקבוצה אתנית שלמה תכונה של הפצת מחלות, מגיפות וסיכון בריאות העם. הקובל התקומם, במיוחד, כנגד הביטוי במאמר הנ"ל על "אלפי משומדים נושאי מחלות מסוכנות", שהובאו לארץ, אשר למענם "מסכנים את בריאותו של עם שלם".

4. מר שמואל שניצר, כותב המאמר, הבהיר במכתבו למזכ"ל מועצת העתונות (מיום 15.11.94) שאין לראות במאמר משום "הסתה לגזענות", זאת משום ש"משומדים", ככינוי בני הפלשמורה על ידו, אינם בבחינת גזע. לא היה במכתבו משום תשובה להדרכת תווית של נשאי מחלות לבני עדה מסוימת.

5. עו"ד גיורא בן-טל, מהיועצים המשפטיים של מועצת העתונות, קבע ביום 22.12.94 כי "במאמרו של שניצר יש לכאורה משום פגיעה וביזוי והדרכת תווית לציבור מסוים על רקע עדתי". קביעה זו סללה את הדרך, על פי התקנון, לבירור התלונה בפני בית הדין לאתיקה של מועצת העתונות בישראל (הערכאה דלמטה).

הביטוי. כך באמנות בינלאומיות האוסרות הסתה על רקע גזעי, קבוצתי עו עדתי וכך גם בחקיקה ענפה ובפסיקה (ראו לניתוח השוואתי מקיף ב"משפט פרוטוניה", כתב העת משפטים כ"א (תשנ"א) 5). כן ראו:

The price we pay — The case against Racist speech, hate propaganda;

(Laura Lederer and Richard Delgado, Editors, New York, 1995)

יש להעיר שהנכונות במדינות שונות להגביל את חופש הביטוי כדי להגן על החברה מפני ביטויים גזעניים על רקע עדתי או קבוצתי קיימת גם בשעה שנכונות זו אינה קיימת בעת שבויכוח בעל אופי מדיני-פוליטי מדובר. כך בארצות הברית הכיר בית המשפט העליון, ברוב של 5 כנגד 4 שופטים, בזכות לשרוף את הדגל האמריקני כחלק מחופש הביטוי המובטח בחוקה. ראו:

Texas v. Johnson 491 U.S. 397 (1989).

זאת בשעה שקיימת באמריקה חקיקה ענפה, שהוכרה כעומדת בדרישות החוקה בדבר חופש הביטוי, שעניינה מניעת הפצתם של ביטויי שנאה על רקע אתני, עדתי וקבוצתי.

ניתן לומר שבאופן עקרוני התגבשה בשיטות משפט הסכמה לכך שאת חופש הביטוי והעתונות ניתן להגביל בחברה דמוקרטית רק כאשר ההגבלה הכרחית לשם מניעת פגיעה חמורה קיצונית ועמוקה ברגשות הציבור או ברגשותיה של קבוצה מסוימת. אמת מידה זו מקובלת גם בישראל והיא שמדריכה אף אותנו בעניין שבפנינו.

10. גישת היסוד שלפיה אין להשתיק את חופש הביטוי אלא אם כן קרובה לוודאי פגיעה חמורה וקשה ברגשות הציבור, או חלק ממנו, מלווה את הדמוקרטיה הישראלית זה מכבר. אמת מידה זו הניעה בשעתו את בג"צ לפסול החלטה של המועצה לביקורת סרטים ומחזות שלא להתיר הצגתו של מחזה שפגע ברגשות ובערכים היקרים לרבים (ראו בג"צ 14/86 לאור נ' המועצה לביקורת סרטים ומחזות, פ"ד מ"א (1) 421). כך דין הוא בישראל שחופש הביטוי יסוג במקרים נדירים וקיצוניים כאשר תקנות הציבור היא שלא להתיר ביטויים נדירים בחומרתם באותו "שוק חופשי של רעיונות" שהיא בבסיס הדמוקרטיה.

ההסכמה החברתית בישראל להתגונן בפני גילויי גזענות, כדיבור או במעשה, באה לידי ביטוי מובהק בעת שחוקקה הכנסת ביולי 1984, את סעיף 7א לחוק יסוד: הכנסת. על פי החוק רשימת מועמדים לא תשתתף בבחינות לכנסת אם יש במטרותיה או במעשיה, במפורש או במשתמע, שלילת קיומה של מדינת ישראל כמדינתו של העם היהודי, שלילת האופי הדמוקרטי של המדינה או הסתה לגזענות.

לאור הוראה זו אישר בית המשפט העליון את מניעת השתתפותה בבחירות של סיעת "כך" ושל תנועת "כהנא חי". ראו ערעור בחירות 1/88 ניימן נ' יו"ר ועדת הבחירות המרכזית לכנסת ה-12

6. בית הדין דלמטה (תיק מס' 84/94, ספירו נגד "מעריב" ושוניצר) דחה את התלונות ברוב דעות. מר אלטר ולנר (נציג העורכים והמו"לים), משופטי הרוב, קבע שלא היתה במאמר הכפשה של גזע, הואיל ובני הפלשמורה אינם גזע. הוא ראה במאמר עמדה אישית של הכותב וביקורת שהופנתה למשרד הקליטה. מר יצחק שור (נציג העתונאים), משופטי הרוב, לא ראה במאמר הכתמת קבוצה על רקע גזעני, אלא הבעת חרדה בלבד לבריאות הציבור. לדבריו אין במאמר "השתלחות" ב"שחורים" כציבור או כגזע. עו"ד אביב לוי (נציג ציבור שכיחן כאב בית הדין) ראה במאמר הפרת תקנון האתיקה המקצועית. ברעת המיעוט שלו קבע עו"ד לוי שייחוס מחלות מסוכנות ל"אלפי משומדים", בלא ביסוס עובדתי, יש בו משום הטחת אשמה בלתי מבוססת על רקע קבוצתי, הגורמת לביזויים של הנמנים עם הקבוצה בעיני הקורא הסביר.

הטיעונים בעירעור

7. בטיעונים שלפנינו (בישיבת בית הדין לעירעורים ביום 14.1.96) הסכימו הצדדים לכך שהעירעור יוכרע בהתייחס למה שנכתב על היות בני העדה האתיופית נשאי מחלות, בלא להתייחס לכינוי בני הפלשמורה כ"משומדים". מר ספירו, המערער, ביקש להדגיש שיצירת זהות בין קבוצה אתנית להפצת מחלות נושאת עימה פגיעה חמורה וקשה בבני אותה קבוצה. המערער הדגיש את ההתייחסות הגורפת במאמר. המשיב, מר שניצר, אמר שאין במאמרו גזענות או ביזוי על רקע עדתי, אלא הבעת חרדה לצורך בהגנה על בריאות הציבור.

המסגרת המשפטית-אתית

8. חופש הביטוי והעתונות, ובתוכם הזכות להפיץ מידע ולפרסם דעה, נחשבים בישראל לזכות עילאית בעלת מעמד רב עוצמה. זכות הציבור לקבל מידע והרצון לקיים "שוק חופשי" להבעת דעות נתנו לחופש העתונות מקום מרכזי במירקם הדמוקרטי שלנו. חופש זה משתרע גם על החירות לבטא דעות מסוכנות, מרגיזות וסוטות, אשר הציבור סולד מהן. החופש האמור לבטא השקפות מסוכנות השנואות עלינו, מוכר בשיטתנו המשפטית כעיקר יסודי (ראה בדברי השופט אהרון ברק בבג"צ 339/85 כהנא נגד רשות השידור, פ"ד מא(3) 255, 281).

9. ההכרה הנ"ל יש בה משום פתיחת שער לפירסומים בעלי אופי גזעני או עדתי בהיות אלה נכללים (Covered) במסגרת חופש הביטוי. אלא שעדיין שאלה היא מה מידת ההגנה (Protection) שהדין נותן לביטויים אלה. ראו להבחנה זו: בג"צ 806/88 יוניברסל סיטי סטודיוס אינק' נ' המועצה לביקורת סרטים ומחזות. חופש הביטוי איננו נעדר גבולות.

בתחום דיונונו כאן, שעניינו הרחב הוא ביטויי שנאה (Hate Speech), שמו להן מדינות דמוקרטיות רבות מעצורים על חופש

עלייה במאור פנים ובנפש קולטת ולהיזהר מאוד בטרם נדביק על עלייה זו או אחרת תווית פוגעת, המרחיקה אותה מכלל ישראל. היטיב לבטא את ציווייה של הכרזת העצמאות ואת רוחה השופט יעקב טירקל בעת שכתב כי "מצווים אנו, יותר מכל עם אחר, לדקדק ולבחור היטב היטב, לכל תיראה ולכל תימצא בקרבנו, בין בגילוי ובין בכיסוי, ערוות דבר של אפליה פסולה, שלא נימצא חלילה מלקים במה שלקינו בו". ראו בג"צ 200/83 וותד נ' שר האוצר, פ"ד ל"ח (3) 113 119. הדברים האלה יפים גם לכל ביטוי שיש עמו פגיעה על רקע עדתי-קבוצתי שהזיהרות בשימוש בו חייבת להיות מפליגה.

דיני האתיקה עוסקים, בחלקם לפחות, במה שמותר על פי החוק הפלילי, שעדיין יכול הוא להיות אסור על פי דיני האתיקה הבאים להוסיף ולא לגרוע. כך ייתכן גם שהביטוי לא יביא להפעלת החוק הפלילי, ואף ראוי שכך יהיה, אלא שעדיין ייתכן שהביטוי יש בו כדי לחייב את המפרסם בהפרתם של כללי האתיקה. בכל מקרה מקובל עלינו שגם את האיטורים שבכללי האתיקה, ובתוכם כלל 4 שבו אנו עוסקים, יש לפרש על רקע ההסכמה הכללית בחברה הישראלית שאת חופש העתונות ניתן להגביל רק במקרים קיצוניים ונדירים, מקרים שהם בבחינת הכרח כל יגונה לקיומה של חברה במדינה קולטת עלייה.

המוסכמה החברתית המקובלת על בית הדין היא שאין להפעיל דיני האתיקה אלא בקיום ודאות קרובה לפגיעה קיצונית וחמורה ביותר ברגשות הציבור, או חלק ממנו, כתוצאה מפירסום.

מהכלל אל הפרט

12. המאמר נשוא הדין פורסם ב"מעריב" ביום 19.8.94. המאמר שלפנינו, פרי עטו של מר שמואל שניצר, שכותרתו "יבוא של מוות", עניינו לכאורה הבעת דעה. למעשה הוא כולל בתוכו מידע שאיננו נשען על תשתית עובדתית מוצקה. לא מצאנו בכל החומר שהובא בפנינו, או בחומר שפורסם בשעתו, בסיס לקביעות גורפות שנכללו במאמר.

על בני העדה האתיופית נאמר במאמר ש"מפיעי מוות" הם. כמו כן נכתב כי הובאו לארץ על ידי הממשלה "אלפי משומדים נושאי מחלות מסוכנות". על הבאתם לישראל נאמר שיש בכך משום "יבוא של תחלואה קטלנית". המאמר התייחס בצורה גורפת לבני העדה כנושאי מחלת האיידס והשחפת ונכתב בו "ומי יודע אם אין כאן מחלות נוספות שעוד לא נתגלו לנו קטלניות". כותרת המאמר "יבוא של מוות" שיקפה את שנאמר בו כי "שום ממשלה אחראית אינה מייבאת מפיעי מוות כאלה מדעת ובכוונה תחילה".

13. לדעתנו אין מנוס מן המסקנה המצערת שבדברים שבמאמר, על פרטיו ועל רוחו הכללית, יש משום האשמות בלתי מבוססות על רקע קבוצתי ועדתי. נוסח המאמר, אפילו ברור שהכותב לא התכוון לכך, גורר עמו תוצאה טבעית ומתבקשת של בוז והסתייגות מבני

פ"ד מ"ב (4) 177; ערעור בחירות 2858/92 מובשוביץ נ' יורד ועדת הבחירות המרכזית לכנסת ה-13, פ"ד מ"ו (3) 541.

11. בשנת 1986 חוקקה הכנסת את סעיף 144א לחוק העונשים התשל"ז-1977, שקבע עבירה פלילית שעניינה "הסתה לגזענות". לפי החוק, מי שמפרסם דבר מתוך מטרה להסית לגזענות – דינו מאסר חמש שנים. המונח "גזענות" הוגדר באופן רחב ככולל "רדיפה, השפלה, ביזוי, גילוי איבה, עוינות או אלימות, או גרימת מדנים כלפי הציבור או חלקים של האוכלוסייה, והכל בשל צבע או השתייכות לגזע או למוצא לאומני-אתני".

הגדרה רחבה זו מבטאת היטב את כוונת המחוקק שבה להגן על כבוד האדם מפני פירסומים הנעשים על רקע גזעי (במובן הצר) או על רקע השתייכות למוצא לאומני-אתני. על פי הגדרה זו גם ביטוי ועוינות על רקע עדתי (כפגיעה באדם על רקע השתייכותו לעדה האתיופית במקרה שלנו), כמוהם כ"גזענות".

הרגישות האמורה, המתבטאת בחקירה הפלילית, עניינה במניעת הסתה לגזענות, כאשר מדובר בפירסום שמטרתו היתה להסית לגזענות כך בעת שבהרשעה בפלילים מדובר. אלא שמן ההגדרה הרחבה שבחוק למונח גזענות עולה השקפתה הכללית של החברה הישראלית בשאלה גזענות מהי. מניעת הסתה לגזענות הינה ביסודה הגנה על כבוד האדם. זכות האדם שלא להיות חשוף לביטויים בעלי אופי גזעני, הפוגעים באופן קשה בכבודו כאדם, הינה בישראל זכות יסוד. בשנת 1992 חוקקה הכנסת את חוק היסוד: כבוד האדם וחירותו. נקבע בו, בין היתר, כי "אין פוגעים... בכבודו של אדם באשר הוא אדם". פגיעה קשה על רקע אתני או עדתי, הינה מעבר לכוח הסיבולת שהפרט מחויב בו בחברה דמוקרטית.

התייחסות שיש עמה נכונות להגבלת חופש הביטוי המסחרי בגין כבוד האדם נוכל למצוא בכללי הרשות השנייה לטלוויזיה ולרדיו (אתיקה בפירסומת בטלוויזיה וברדיו) התשנ"ד-1994, לפיהם "לא ישדר בעל זיכיון תשדיר פירסומת שיש בו פגיעה בטעם הטוב, בכבודו של אדם או ברגשות הציבור" ו"לא ישדר על זיכיון תשדיר פירסומת שיש בו הסתה לגזענות, לאפליה או לפגיעה באדם או בקבוצת בני אדם" (סעיפים 3, 5).

כל שאמרנו עד כאן לא בא אלא להראות עד כמה חרדה החברה הישראלית בשמירת כבוד האדם מפני ביטויים שיש בהם כדי פגיעה בו על רקע גזעי, קבוצתי או עדתי. רגישות זו היא חלק מ"האני מאמין" (Credo) שלנו שמולו חייב ליסוג גם חופש הביטוי והעתונות, ולו רק במקרים נדירים ומיוחדים.

עקרון השוויון ואיסור ההפליה גלום במסורת ישראל בציווי "משפט אחד יהיה לכם נגר כאורח יהיה..." (ויקרא כ"ד, כ"ב). עקרון זה הוצהר בהכרזת העצמאות, שחרתה על דגלה לקיים שוויון זכויות חברתי ומדיני גמור לכל אזרחי המדינה בלי הבדל דת, גזע ומין. ההכרזה היא שקראה לעם היהודי בתפוצות להתלכד סביב היישוב "בעלייה ובכניין". ההכרזה היא שמחייבת אותנו לקלוט

הרקע למאמרו היה ידיעה ב"הארץ" שעסקה בבדיקות הנערכות אצל עולים מאתיופיה לגילוי נגיף האיידס. שר הבריאות א. סנה צוטט באותה כתבה: "אני חושב שהאחריות מחייבת אותנו לערוך את הבדיקה, כיוון שהעולים מגיעים מארץ נגועת איידס". הרגישות המיוחדת הקיימת בקרבנו לגבי המחלה הקטלנית היותה מניע לכתיבתו הביקורתית של מר שניצר, שהתמקדה בפלשמורה, שאיתה בא חשבון ביחס שהוא שומר למשומדים והרי הם - עובדתית - כאלה. מכוח החשבון הזה הוא בא חשבון עם שלטונות ישראל. על פי הגיונו, דרכו והבנתו. זו זכותו במסגרת חופש הביטוי ולא מזכותנו להצר אותה. ואולם הכותב - מר שניצר - נסחף בהתלהבות כתיבתו ושגה עובדתית וגם סתר עצמו בכך שציין בתחילה את "מאות אנשים נגועים במחלות מדבקות מסוכנות" ואחר כך הפך אותם ל"אלפי משומדים נושאי מחלות מסוכנות". בכך הזיק וגם לא דייק. חבל. ובאשר למילים, מר ספירו בתלונתו אף הוא לא חסך במילים חריפות כדי להביע את ביקורתו. מאחר שלמילים יש עוצמה כה גדולה ראוי לכולנו שנשתמש בהם בזהירות מופלגת.

(*)
הרב איסר פונקל

פרק רביעי: פרס ישראל בעתונות מוענק לשמואל שניצר
(24 במרס 1997)

חברי ועדת השופטים לפרס ישראל בתחום העתונות הכתובה, היו"ר השופט גבריאל שטרסמן, עו"ד מיכה ינון וגדעון לב-ארי, לא ידעו על מסקנות בית הדין לערעורים של מועצת העתונות, בעניין המאמר "יבוא של מוות", והחליטו להעניק את הפרס לשנת תשנ"ז-1997 לשמואל שניצר.

העדה האתיופית בכלל וכפרטים. בכך נעברה על ידי הכותב עבירה על כלל 4 בתקנון האתיקה המקצועית של מועצת העתונות בישראל. בפירסום יש ודאות קרובה, ואפילו סכנה ברורה ומיידית, שתביא בעקבותיו פגיעה חמורה ברגשותיה של העדה האתיופית בישראל וזאת על רקע עדתי. ניתן להניח במידה רבה של ודאות שפירסום כזה מביא עמו גילויים של הסתייגות חברתית ושל עוינות מצד חלקים נרחבים בציבור. פירסומים כמאמר זה, אפילו נעשים בתום לב ועל פי סברה כנה שבהגנת בריאות הציבור מדובר, הינם מעבר לכוח הסיבולת של חברה דמוקרטית המכירה בכבוד האדם באשר הוא אדם. הגנת בריאות הציבור אל לה שתיעשה תוך פגיעה קשה וקיצונית בבניה של עדה מעדות ישראל. פגיעתם של פירסומים כאלה בחוסנה של החברה הישראלית כחברה קולטת עלייה, הינה חמורה וקשה לטווח קצר ולטווח ארוך. הפגיעה שנעשתה במאמר זה היתה הרבה למעלה ממה שנדרש לשם הדגשת חובתה של הממשלה לדאוג לבריאות הציבור ולשלומו.

סוף דבר

15. התוצאה היא שאנו קובעים שהמאמר, נשוא הדין, מהווה הפרת חובה שבאתיקה העתונאית. אנו מורים שהעתון "מעדיב" יפרסם את סעיפים 11-15 (כולל) מפסק דיננו זה. אנו ממליצים שהעתון "מעריב" יפרסם את פסק הדין במלואו ושכלי התקשורת האחרים יתנו לפסק הדין פירסום ראוי בגין ייחוד הנושא שהוא דן בו. מזכירות מועצת העתונות תדאג להעביר את נוסח פסק הדין כולו לידיעת כל כלי התקשורת החברים במועצה.

מר יהודה לוי: אני מסכים.

מר דן רביב: אני מסכים.

הוחלט כאמור בפסק דינו של אב בית הדין.

ניתן היום, ו' אדר תשנ"ז, 26.2.96.

פרופ' זאב סגל	מר יהודה לוי	מר דן רביב
אב בית הדין	חבר בית הדין	חבר בית הדין

חבר בית הדין, הרב איסר פונקל כתב חוות דעת נפרדת:

הסגנון הוא האדם. מר שניצר הוא מן הוותיקים והבולטים בפובליציסטיקה הישראלית. סגנונו הוא מן המפורסמות וכדי להבליט נושא ולחדר אותו, הוא רגיל להביאו עד לאבסורד, תוך שימוש במילים חריפות עזות-ביטוי. ציבור הקוראים מכיר אותו בתור שכזה. לפיכך נראה לי שאין לקבל אותו במידת החומרה שמבקש לייחס לו המתלונן, מר גדעון ספירו.

להלן הטופס המקורי של החלטות הוועדה.

מדינת ישראל
משרד החינוך התרבות והספורט
פרסי ישראל

בטי"ד, תאריך: ט"ו באדר ב' תשנ"ז
24 במרץ 1997

החלטת ועדת השופטים לפרס ישראל

הנשיא עזר וייצמן שוחח עם שמואל שניצר ואמר לו, כי לא יוכל להעניק לו את הפרס, בטקס שייערך במוצאי יום העצמאות, אלא אם כן יתנצל על פגיעתו בעדה האתיופית.

שניצר הודיע שהוא אינו מתכוון להתנצל, והוא מוכן לוותר על הפרס. וייצמן אמר: "אז ויתרת". ואולם שניצר החליט שלא לוותר, אף שהנשיא הודיע כי לא ילחץ את ידו אם לא יתנצל.

פרק שישי: שניצר עונה למבקרי

שניצר הביע את דעתו הנחרצת שהפרס מגיע לו, על אף הפירסום והחלטת בית הדין לערעורים של מועצת העתונות, במאמר שפירסם ב"מעריב" ב-11 באפריל 1997:

הטלפון בביתי עמוס כפי שלא היה מעולם. מספר רב של אנשים מתקשרים כדי לעודד אותי ולחזק את ידי. אני מניח את הפרכת וכבר נשמע צלצולו של המטלפן הבא. בטוחנו שיש רבים אשר אינם מצליחים לפרוץ את המצור הטלפוני. גם יש מספר רב של אנשים השולחים ברכות ודברי עידוד בדואר, בפאקס ובמברקים הם רבים כלי-כך, שאיני מצליח להודות לכולם על כוונותיהם הטובות ועל ביטויי הידידות שלהם. הם המחישו לי שהפרס היוקרתי לא הוענק לי כיחיד, אלא כמין שליח ציבור - נציגם של הרבה יהודים המזדהים עם המסד שאני מבטא בכתיבתי. אני למד מפניותיהם, שאין אני רשאי לוותר על הפרס, ואם אעשה כן אגרום אכזבה לאנשים רבים ומפח נפש לאותם ציבורים שאני מנסה לבטא. אנשים בעלי השקפות כגון אלה שאני דוגל בהן, אינם מפונקים על-ידי המימסד הישראלי. דרושה מידה של קשיות עורף כדי לעמוד במקום שאני עומד, אבל טוב לדעת שאיני ניצב שם לבדי.

אינני אוהב את המצב שבו אני ניצב במרכז החדשות ומופיע בכותרות העתונים ובלב השידורים. אין זה עולה בקנה אחד עם האופן שבו אני תופס את תפקידו של עיתונאי, שהוא של צופה מן הצד המדווח ומפדש מאורעות שלא הוא פועל בהם. אני מקווה שזו תופעה זמנית וחולפת ושכמהרה אוכל לשוב לעמדה יותר דיסקרטית.

ועכשיו למאמר שעליו יצא הקצף. העלייה האתיופית התנהלה בשני שלבים נפרדים. בראשון שבהם עלו לארץ אותם יהודים שבנסיבות הקשות של הגלות האתיופית שמרו על נאמנותם לעמם ולארץ ישראל, ובמסע רצוף יסורים ומסירות נפש רכשו להם

בתחום חשיבות (למחנה) _____ לשנת חתשנ"ז _____
ז"ר השופט נביראל שטרסמן חבר עו"ד מיכאל ינון חבר מר נדעון לב-ארי
ז"ר _____ חבר _____ חבר _____
וע"ד השר לפרסי ישראל חו"ר זב גולדברגר הממונה על פרסי ישראל עמיתוד בהט
החלטתו להעניק את פרס ישראל בתחום העיתונות הכתובה לשנת תשנ"ז, למר שמואל שניצר.

מקום שמואל שניצר אחד הפובליציסטים וזותיקים בישראל, במשך עשרות שנים מתנוסס ושמו העל אמריו הנוקבים והברורים החל ב"המשקיף" ז"ך "ידיעות אחרונות" וגמור ב"מעריב". עם היו עורכו יאשי במשך חמש שנים. מאמריו של שניצר ספונים ציונות ללא פשרה כיבוד המסורת וחיי החלון, יבוח והסתכלות, יחדות ואהבת ארץ-ישראל. בהיותו עורך החדשות משך שנים בעיתונים שונים היה כן אשונים שעמד על משמעות הידיעות, נחניעו מהתוספת באירוסת וביפורו של אנואר סאדאת בישראל. יו שענד כעונונאי בכל התחומים החל בכתב שטח וגמור בהיותו עורך-ראשי, נמצא שמואל שניצר ראוי דס ישראל התשנ"ז בזכות מקצועיות סגנונו הכהיר ועקביות דעותיו בין אח תן מוסכמות ובין אס לאו.

בתחום חשיבות (למחנה) _____ לשנת חתשנ"ז _____
ז"ר השופט נביראל שטרסמן חבר מיכאל ינון חבר נדעון לב-ארי
ז"ר _____ חבר _____ חבר _____
וע"ד השר לפרסי ישראל זב גולדברגר הממונה על פרסי ישראל עמיתוד בהט

פרק חמישי: הנשיא וייצמן מתערב, שניצר מוותר על הפרס וחוזר בו

הענקת הפרס לשניצר עוררה פולמוס ציבורי. עולי אתיופיה מחו על שפרס ישראל מוענק ל"גזען" ואליהם הצטרפו עתונאים ואנשי ציבור.

מחנה הימין, שנתפרסמו אחרי הרצח הנפשע של ראש הממשלה יצחק רבין ז"ל על-ידי תלמיד הפקולטה למשפטים של אוניברסיטה דתית זו. אני קראתי ועודני קורא מאמרים המשניאים ומכפישים את הציבור הדתי ומכתירים אותו ואת ראשיו בביטויי גנאי חמורים. ועדיין לא שמעתי את מועצת העתונות מביעה מורת רוח ושופטת את כתבי הדברים על "גזענותם".

המסקנה ברורה לי: יש ציבורים שמותר לפגוע בכבודם ולהשניאם, ויש אחרים הנהנים מחסות ומהגנה, ובהם אסור לפגוע. בלכסיקון שלי קוראים לכך איפה ואיפה, ואין היא מידת המעוררת בי יחס של כבוד.

שיעור האיידס בישראל הוא מהנמוכים בעולם המערבי. הבאה ממלכתית של נוצרים הנגועים בשעור גבוה במחלה זו בידי הממשלה, עלולה לערער מאזן זה. מערכת הבריאות בישראל ניצבת בפני דילמה קשה בסוגיית תרומות הדם של בני העדה האתיופית, כפי שדווח רבות בשלוש השנים האחרונות בקול ישראל ובטלוויזיה הממלכתית, בפעם האחרונה רק לפני חודשים ספורים.

אלה העובדות עליהן הסתמכתי במאמרי, והן התפרסמו תכופות בכל אמצעי התקשורת. הביקורת במאמרי מכוונת לממשלת ישראל ולא כלפי העדה האתיופית. הממשלה קיבלה החלטה שיש בה כדי לסכן את בריאות הציבור, זאת בניגוד לחוק השבות. עניין זה ראוי לדיון ציבורי מעמיק. במאמרי הבעתי את עמדותי בנושא קיומי זה, שעולה בקנה אחד עם החוק ועם הראגה לבריאות הציבור. הצגת עמדה זו כ"גזענית" לוקה במשוא פנים במקרה הטוב, ואני סבור כי אין מאחוריה אלא ביטוי מוסווה של התנגדות גורפת להשקפת עולמי, כפי שבאה לידי ביטוי במאמרי במשך עשרות שנים. אם אני "גזען" מה צריך לומר על המחוקק המטיל אותן מגבלות שאותן הבאתי במאמרי?

אולי מי שראוי לגינוי הוא מי שמנסה למחוק את הקו המבדיל בין ביתא ישראל הנאמנים ובין המומרים שערקו מן העדה וביקשו מחסה בצל הצלב, ולבסוף נוכחו לדעת שטעו. אפילו דעתי בנושא הפלשמורה מעוררת זעמם של רבים, ראוי לחזור ולהבהיר: נבחרתי לחתן פרס ישראל כעתונאי, לא כפוליטיקאי. אין זה מתפקידי לקבל הכרעות מדיניות או להיות קונפורמיסט הנושא חן בעיני כלל הציבור. ייעודי, כפי שאני תופס אותו, הוא להביע את דעותי ללא חת, אפילו אינן עולות בקנה אחד עם רצונם של אנשים מסויימים. ואם כאשר אעמוד לפני כבוד הנשיא, ביום העצמאות הבע"ל והוא לא יושיט לי את ידו, אני אצטער על כך צער רב. כי עזר וייצמן הוא אדם בעל לב יהודי חם ואני אוהב אותו ומכבד אותו. אבל גם למען לחיצת יד נשיאותית לא אעשה שקר בנפשי ולא אביע חרטה שאיני חש בה.

את הזכות לעלות ולהיקלט. המבצעים הממלכתיים להבאת יהודי אתיופיה לארץ במבצע משה ובמבצע שלמה לא כללו, על פי החלטת הממשלה דאז, אנשים נוספים — בני הפלשמורה — אנשים שלא עמדו במבחן והתפתו להמיר דתם. נתעוררה השאלה מה דינם של אלה לגבי עלייה, כיוון שנטשו את מנהגי אבותיהם ואת דת ישראל.

חוק השבות, שהוא תוצר התקופה היותר יפה בתולדות ישראל — חוק הומניטרי שבא לתקן עוול היסטורי, חוק ציוני מאין כמוהו — קובע, שכל יהודי שמורה לו הזכות לעלות לארץ ישראל, להוציא מי שהמיר את דתו ומי שנגוע במחלה מידבקת קשה. על-פי חוק זה, יהודי שנהפך לנוצרי, אינו זכאי לעלות. אחר לבטים וויכוחים ממושכים הוחלט לנהוג בפלשמורה לפנים משורת הדין ולהעלותם בכל זאת לארץ. זה היה המועד שבו פירסמה הטלוויזיה הממלכתית את העובדות הראשונות על שיעורי התחלואה בקרב אנשים אלה. בג"ץ דחה עתירה למנוע פירסום זה. בעקבות הטלוויזיה הלך גם "הארץ" בפירסום נתונים על שכיחותן של מחלות מידבקות בקרב הפלאשמורה.

אני הייתי בדעה, שחוק השבות צריך לחייב לא רק את אזרחי המדינה, אלא גם את ממשלתם, ואין לאיש הסמכות להטות את החוק לסכן את בריאות הציבור. זו הדעה שהבעתי במאמרי "יבוא של מוות", בקיץ של 1994, בעקבות הפירסום ב"הארץ" מיום 15.8.1994. במועד זה פירסם "הארץ" בעמודו הראשון ידיעה שכותרתה: "כמחצית מעולי אתיופיה הגרים באתרי הקרוונים — נשאי שחפת". מכתבה עלה, כי מדובר בעיקר בבני הפלשמורה. זמן מה אחרי פירסום מאמרי פנה מאן דהוא בתלונה למועצת העתונות ובה האשים אותי בגזענות. בהופעתי בפני ועדת האתיקה של מועצת העתונות טענתי, שאדם הממיר את דתו אינו ממיר אגב כך גם את גזעו. ועוד טענתי, שגזעם של בני הפלשמורה אינו מעניין אותי, ואת מאמרי הפניתי אל השלטון שהביא אותם.

הוועדה קיבלה עמדה זו ודחתה את התלונה. אך המתלונן לא השלים עם הכשלון וערער על ההחלטה. מועצת העתונות מינתה ועדה חדשה ובראשה משפטן. בינתיים התחלתי לתמוה למה תובעים אותי ולא את הטלוויזיה והעיתון שגילו את העובדות לפני. על כרחי הגעתי למסקנה, שאני סומנתי כמטרה לא בגלל המאמר ההוא, אלא בגלל הרבה מאמרים אחרים שכתבתי במרוצת השנים.

פסק הדין של הוועדה השנייה מנוסח בזדגון משפטי שעד היום לא ירדתי לסוף כוונתו. מה שהבנתי מתוכו הוא, שהמונח המשפטי הבינלאומי "גזענות" הוצא מפשרו, ועכשיו הוא משמש לכל פרסום העשוי לעורר שנאה לקבוצה כלשהי. לא גרסתי ואינני גורס שבישראל גזענות מבטאה משהו שונה משביטאה בשעתה בגרמניה ובאירופה הכבושה. המונח "גזענות" ספוג דם יהודי ואין איש רשאי לרוקנו ממשמעות באמצעות תרגילים סמנטיים. נזכרתי גם בלא מעט מאמרי הסתה נגד אוניברסיטת בר אילן ונגד מנהיגי

מר שמואל שניצר (להלן – מר שניצר). נימוקי ועדת השופטים להענקת הפרס הנם כדלקמן:

שמואל שניצר אחד הפובליציסטים הותיקים בישראל. במשך עשרות שנים מתנוסס שמו מעל מאמריו הנוקבים והברורים החל ב"המשקיף" דרך "ידיעות אחרונות" וגמור ב"מעריב", שגם היה עורכו הראשי במשך חמש שנים. מאמריו של שניצר ספוגים ציונות ללא פשרה, כיבוד המסורת וחיי החולין, תרבות והסתכלות, יהדות ואהבת ארץ-ישראל. בהיותו עורך החדשות משך שנים בעתונים שונים היה בין הראשונים שעמד על משמעות הידיעות, שהגיעו מהתופת באירופה וביקורו של אנואר סאדאת בישראל. כמי שעבד כעתונאי בכל התחומים החל בכתב שטח וגמור בהיותו עורך ראשי, נמצא שמואל שניצר ראוי לפרס ישראל התשנ"ז בזכות מקצועיות, סגנונו הבהיר ועקביות דעותיו בין אם הן מוסכמות ובין אם לאו.

המשיב הראשון (להלן – שר החינוך) אישר את המלצת ועדת השופטים והודיע למר שניצר על זכייתו בפרס.

2. העותר הינו חבר כנסת, מבני העדה האתיופית. משנודע לו דבר זכייתו של מר שניצר בפרס, פנה אל שר החינוך. בפנייה זו טען כנגד הענקת פרס ישראל למר שניצר. העותר הסתמך בפנייתו על מאמר פרי עטו של מר שניצר, אשר פורסם ביום 19.8.94 בעתון מעריב תחת הכותרת "יבוא של מוות" (להלן – המאמר). לטענת העותר, המאמר כולל דברי הסתה לגזענות, בתארו את בני הפלשמורה כמשומדים, בהתייחסו אליהם כאל מפיצי מוות, בהיותם נושאי מחלות מסוכנות, וביחסו להם שהם מסכנים את בריאות הציבור בישראל. בין היתר הוא מתייחס אליהם כ"שחורים".

3. בגין המאמר הוגשה נגד מר שניצר תלונה למוסדות האתיקה של מועצת העתונות. במסגרת ההליכים המשמעותיים שנקטו נגד מר שניצר החליט בית הדין לערעורים בענייני אתיקה של מועצת העתונות בישראל (להלן – בית הדין), בהחלטתו מיום 26.2.96, כי יש במאמר הפרה של חובה שבאתיקה העתונאית. לפיכך הרשיע בית הדין את מר שניצר בעבירה אחת לפי סעיף 4 לתקנות האתיקה המקצועית של מועצת העתונות בישראל. על פי סעיף זה הרצאת דיבה, ביזוי או האשמות בלתי מבוססות על רקע קבוצתי עדתי או גזעי מהווים "עבירות חמורות על כללי האתיקה המקצועית".

בנמקו את החלטתו להרשיע את מר שניצר קובע בית הדין, בין היתר, כדלקמן:

לדעתנו אין מנוס מן המסקנה המצערת שבדברים שבמאמר, על פרטיו ועל רוחו הכללית, יש משום האשמות בלתי מבוססות על רקע קבוצתי ועדתי. נוסח המאמר, אפילו ברור שהכותב לא התכוון לכך, גורר עמו תוצאה טבעית ומתבקשת של בוז והסתייגות מבני העדה האתיופית בכלל וכפרטים. בכך נעברה

פרק שביעי: הפרשה מגיעה לבג"ץ

ח"כ אדיסו מסאלה, בן העדה האתיופית עתר לבג"ץ נגד הענקת פרס ישראל לשניצר. שר החינוך והתרבות זבולון המר, נחלץ לעזרת שניצר ובא כוחו הכריז כי אף שלדעת השר טעה שניצר במאמרו מה-19 באוגוסט 1994, רבות זכויותיו כעתונאי ופובליציסט ואין בכשלונו חד פעמי שלו להצדיק חזרה מההחלטה. בג"ץ קבע ב-24 באפריל 1997, כי הדין בהענקת הפרס יוחזר לדין בוועדת השופטים, ועליה לתת דעתה לשלושה נושאים: המאמר "יבוא של מוות", החלטת בית הדין לאתיקה של מועצת העתונות שהרשיעה את שניצר בעבירה אתית חמורה; ועמדתו הנוכחית של שניצר. להלן הנוסח המלא של החלטת בג"ץ:

בית המשפט העליון בשבתו כבית משפט גבוה לצדק
בג"צ 2205/97

בפני: כבוד השופט ת. אור
כבוד השופטת ד. דורנר
כבוד השופטת ד. ביניש
העותר: ח"כ אדיסו מסאלה

1 נ ג ד

המשיבים: 1. שר החינוך והתרבות
2. שמואל שניצר

עתירה למתן צו-על-תנאי

בשם העותר: עו"ד אייל רחובסקי
בשם המשיב מס' 1: עו"ד עוזי פוגלמן
בשם המשיב מס' 2: עו"ד רנטו יארק

פסק דין

השופט ת. אור

בהסכמת באי כוח המשיבים תידון עתירה זו כאילו הוצא בה צו על תנאי כמבוקש בה.

1. ועדת השופטים לבחירת המועמדים לפרס ישראל בתחום העתונות (להלן – ועדת השופטים) המליצה להעניק את פרס ישראל בתחום העתונות הכתובה לשנת התשנ"ז למשיב השני,

של עדה מעדות ישראל. פגיעתם של פירסומים כאלה בחוסנה של החברה בישראל כחברה קולטת עלייה, הינה חמורה וקשה לטווח קצר ולטווח ארוך. הפגיעה שנעשתה במאמר זה הייתה הרבה למעלה ממה שנדרש לשם הדגשת חובתה של הממשלה לדאוג לבריאות הציבור ולשלומו.

5. שר החינוך סבד גם הוא שיש לבקר את אשר כתב מד שניצר במאמר, כאמור בתגובה שהוגשה לנו מטעם השר:

שר החינוך סבור כי מאמרו של מר שניצר, "יבוא של מוות", הינו חריף, בוטה וכלולים בו ביטויים שמוטב היה לולא נאמרו. לטעמו של שר החינוך, אין ספק שפירסום המאמר היה משגה חמור, שפגע לפחות בחלק מבני העדה האתיופית, ברגשותיהם ובחבלי הקליטה שלהם. מוטב היה אם מאמר קשה זה לא היה מתפרסם, ומשהתפרסם יש להצר על פגיעה מיותרת וכואבת זו.

בהתאם לכך, פנה שר החינוך אל מר שניצר שיחזור בו מן הדברים שבמאמר ויבהיר את עמדתו ברוח ערך הסובלנות, על מנת שלא יהיה דבריו להטיל דופי בבני עדה שלמה. מר שניצר לא נענה לפנייה.

מתוך תמלילי ראיונות בכלי התקשורת אשר הוצגו בפנינו, אנו למדים שגם פנייתו של נשיא המדינה אל מר שניצר שיחזור בו מדברים שכתב במאמר, לא הביאה לשינוי בעמדתו. כפי שהבהיר מר שניצר למראיינו, אין בכונתו להתנצל על דבר שאינו מתחרט עליו. יתר על כן, הוא חזר על עמדתו זו בכתובים, במאמר שפורסם בעתון "מעריב" ביום 11.4.97 תחת הכותרת "באוני יידיים ומקורבים".

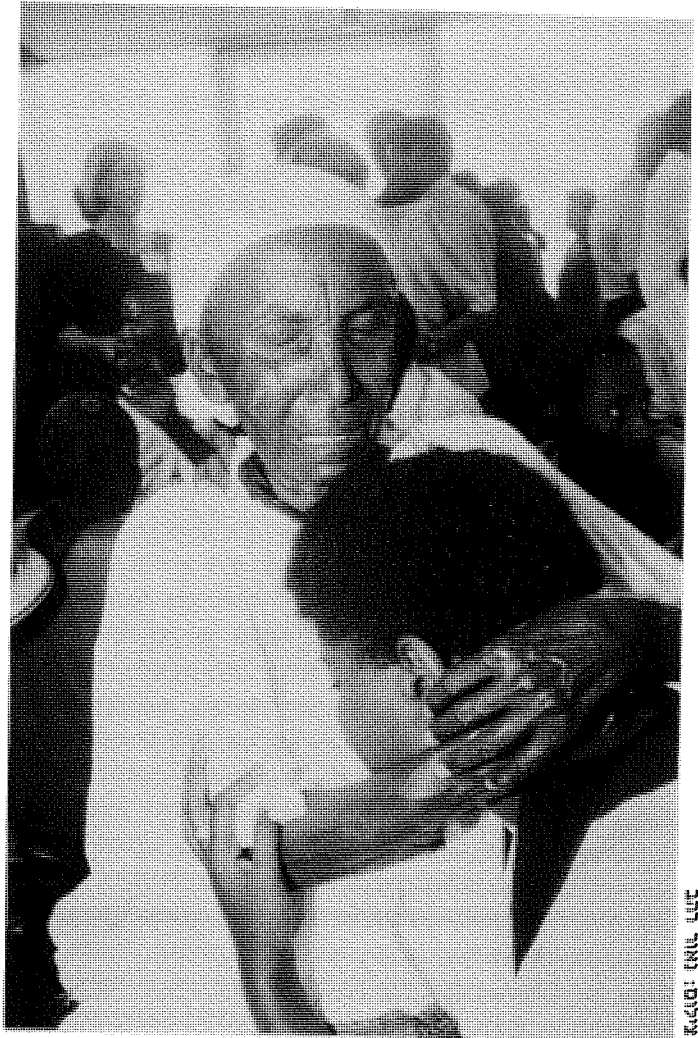
6. בעתירה שבפנינו מבקש העותר, שנחייב את שר החינוך להתחזיר לוועדת השותפים או המלצתה, ולהורות לה לשקול את החלטתה מחדש, כשולגד עיניה המאמר וכן החלטת בית הדין.

7. הענקת פרסי ישראל מוסדרת ב"תקנון פרסי ישראל", אשר העתק שלו צורף כנספח ג' לעתירה. פסקאות י"ח – כ' של התקנון קובעות:

יח. רק המלצה, שנתקבלה בוועדת שופטים פה אחד, תובא בחשבון לצורך הענקת הפרס. אם לא תגיע הוועדה להחלטה פה אחד – לא יוענק הפרס באותו תחום באותה שנה ושמות השופטים לא יפורסמו.

יט. עם קבלת ההחלטה ככל ועדת שופטים, יובאו המלצותיה לפני שר החינוך, התרבות והספורט על ידי הממונה על פרסי ישראל. השר רשאי להתחזר המלצה, כמנומק, לדין חוזר בוועדה להחלטה חוזרת.

כ. לאחר שיאשר השר את המלצות השופטים ויודיע לזוכים על ההחלטה לזכותם בפרס – ימסור הממונה לדובר המשרד את ההודעה על הזוכים לפרסום. עד לפירסום זה חייבים הכל,



הרה
אילן: נאור

איחוד משפחות – פגישה נרגשת בין עולה אתיופית לבן משפחה

על ידי הכותב עבירה על כלל 4 בתקנון האתיקה המקצועית של מועצת העתונות בישראל. בפירסום יש ודאות קרובה, ואפילו סכנה ברורה ומיידית, שתבוא בעקבותיו פגיעה חמורה ברגשותיה של העדה האתיופית בישראל וזאת על רקע עדתי. ניתן להניח במידה רבה של ודאות שפירסום כזה מביא עמו גילויים של הסתייגות חברתית ועל עוינות מצד חלקים נרחבים בציבור. פירסומים כמאמר זה, אפילו נעשים בתום לב ועל פי סברה כנה שהגנת בריאות הציבור המדובר, הינם מעבר לכוח הסיכול של חברה דמוקרטית המכירה בכבוד האדם באשר הוא אדם. הגנת בריאות הציבור אל לה שתיעשה תוך פגיעה קשה וקיצונית בבניה

בא כוחו של מר שניצר, אף הוא לא חלק על קיומה של סמכות כאמור, אך פירט ונימק בטיעונו בכתב ובעל פה, על שום מה לא היתה הצדקה בנסיבות המקרה להפעיל סמכות זו. האם יש יסוד להתערבות בעמדתו זו של השר? הגענו למסקנה שיש להשיב על שאלה זו בחיוב. להלן נפרט את נימוקינו למסקנה זו.

9. נקודת המוצא היא, כי אין זה מדרכו של בית המשפט להתערב בשיקוליהם של ועדת וגופים העוסקים במתן פרסים וציונים. כך במשפט הפרטי (ראו סעיף 33 ר'61(ב) לחוק החוזים (חלק כללי) תשל"ג-1973). וכך גם במשפט הציבורי, כשהחלטה על מתן הפרס היא של גוף מקצועי אשר בידו הנתונים והידע לקבל את החלטה. נוסף עוד, שאין בכוננתו כאן לקבוע עמדה בשאלה אם היה ראוי בנסיבות העניין להעניק את פרס ישראל למר שניצר אם לאו. אך חרף גישה עקרונית זו, שלא לשים עצמנו שופטים במקום ועדת השופטים והשר, נראה לנו, כי בנסיבות מקרה זה נפל פגם בהחלטת השר המצדיק את התערבותו.

10. ראשית, וזאת יש להדגיש, בעת שהמליצה ועדת השופטים את שהמליצה, ובעת שאישר השר את המלצתה, לא הראשונה ולא האחרון היו מודעים לקיומו של המאמר ולהחלטתו המרשיעה של בית הדין בעקבות פרסום המאמר. אשר למאמר, אי ידיעתם של השר וועדת השופטים על דבר קיומו עולה מדברים שאמר שר החינוך בראיון מיום 7.4.97, אשר תמליל שלו הוצג בפנינו. על אי ידיעתה של ועדת השופטים על המאמר, למדים אנו גם מדברי ד"ר גולדברג, יועץ השר לפרטי ישראל, אשר מלווה את ועדות השופטים לפרטי ישראל השונים בעבודתן. בראיון מיום 27.3.97 נשאל ד"ר גולדברג מפורשות אם המאמר היה בפני ועדת השופטים, ותשובתו היתה בשלילה.

אשר להחלטת בית הדין שהרשיע את מר שניצר בעבירה אתית חמורה, מצויין במפורש בתגובה מטעם שר החינוך שזו לא היתה בפני ועדת השופטים. גם שר החינוך לא ידע עליה.

הנה כי כן, יודעים אנו שבעת מתן ההמלצה על ידי ועדת השופטים, ובעת שאישר שר החינוך את המלצתה, לא המאמר ולא החלטת בית הדין היו לנגד עיניהם.

11. לדעתנו, ראוי וחשוב היה שתוכנו של המאמר וכן העובדה שבגיני הורשע מר שניצר בעבירה אתית חמורה, יהיו בפני ועדת השופטים קודם החלטתה.

הפרס לעתונאות כתובה מוענק בשל מצוינות בתחום זה. והנה מתברר בדיעבד שהמומלץ לזכייה בפרס נכשל, אף לדעת השר, במאמר. הכשלות הגיע למדרגה שהצדיקה קביעה שמר שניצר עבר עבירה אתית חמורה. המדובר אינו בפירסום שנעשה בעברו הרחוק של מר שניצר. הפירסום נעשה לפני פחות משלוש שנים. החלטת בית הדין היא מלפני כארבעה עשר חודשים. נתונים אלה הם רלוונטיים לענייננו. הם לא היו בפני ועדת השופטים. כיום יודעים

לרבות מקבלי הפרס וחברי ועדת השופטים, לשמור על סודיות ההחלטה.

וראים אנו, שעל פי פסקה י"ט לתקנון אין השר מוסמך להחליט על דעתו שלו בלבד על הענקת פרס ישראל. סמכותו היא לאשר המלצה להענקת הפרס אשר ניתנה פה אחד על ידי ועדת השופטים. נתונה לו גם הסמכות שלא לקבל את ההמלצה, או להחזירה לדיון חוזר בוועדת השופטים בהתבסס על נימוקים אותם עליו לציין.

8. עמדתו הנורמטיבית של שר החינוך בפנינו היא שאת סמכותו להחזיר דיון לוועדת השופטים, כאמור בפסקה י"ט, עליו להפעיל רק במקרים נדירים. כך בפרט, כשהבקשה להפעיל את סמכותו זו באה רק לאחר שאישר את החלטתה של ועדת השופטים, ודבר הנוכה בפרס פורסם ברבים. בתגובה מטעמו הודגש, שעד כה טרם עשה שר החינוך שימוש בסמכותו זו. הוא מדגיש בתגובתו, שראוי שמעורבותו בכל הנוגע להליך הענקת פרטי ישראל תהיה מצומצמת, וכי עמדת ועדת השופטים היא שתכריע. גישתו מובאת בתגובה מטעמו כדלקמן:

הענקת הפרס צריכה להתבסס בראש ובראשונה על בסיס מקצועי. בדרך זו פעל שר החינוך כאשר אישר, בדרך קבע, לפי תפיסתו העקרונית, את המלצות ועדות הפרס. בדרך זו אף סירב באופן עקבי לבטל החלטות לאחר שאישר המלצות של ועדות הפרס, וזאת גם במקרים בהם הופנה כנגדו לחץ ציבורי כבר לבטל את החלטה (כמו, למשל, במקרה של הענקת הפרס לסופר אמיל חביבי), תפיסה זו הנחתה – למיטב הידיעה – את כל השרים הקודמים במשרד החינוך. למיטב ידיעתנו, מעולם לא ערערו שר על המלצת ועדת הפרס, וההמלצות אושרו על-ידי הדרג המיניסטריאלי בכל המקרים. זאת ועוד, למיטב הידיעה, מעולם לא ביטל שר את החלטה להעניק פרס, לאחר שאישר את המלצת ועדת הפרס. בהתחשב במכלול ההיבטים האמורים יש להפעיל את סמכות השר לבטל החלטה בדבר הענקת פרס ישראל בצמצום רב.

לעיצומו של המקרה שבפנינו, עמדת השר היא כי אין הוא חוזר בו מהחלטתו לאשר את המלצתה של ועדת השופטים. זאת, על אף שרק לאחר החלטתו זו הובאו לידיעת השר דבר פירסום המאמר והרשעת מר שניצר בעבירה משמעתית כאמור, ועל אף שמר שניצר חזר ועמד על דבריו במאמר. עמדתו של השר היא שחרף חומרת הדברים במאמר, כשמתייחסים למכלול, ולעבודתו העתונאית רבת השנים של מר שניצר, אין בכשלותו חד פעמי של מר שניצר להצדיק חזרה מההחלטה. מקובל על שר החינוך, שהוא רשאי, אמנם, ככל רשות מינהלית, לחזור בו מהחלטתו, ובלבד שהנסיבות יצדיקו זאת. אך כמוסבר, עמדתו היא, שאת סמכותו זו יש להפעיל רק במקרים נדירים, אשר המקרה הנוכחי אינו נימנה עימם, מן הטעמים הנזכרים.

שהחלטת השר המאשרת את מתן פרס ישראל למר שניצר מתבטלת, הדיון בהענקת הפרס למר שניצר יוחזר לוועדת השופטים לדיון חוזר בעניין. במסגרת שיקוליה תתן ועדת השופטים את דעתה למאמר, להחלטת בית הדין ולעמדתו של מר שניצר כיום בהתייחס לכתוב במאמר. בנסיבות העניין, אין צו להוצאות.

השופטת ד. דורנר
אני מסכימה.

השופטת ד. ביניש
אני מסכימה.

הוחלט כאמור בפסק-דינו של השופט ת. אור.
ניתן היום, י"ז בניסן תשנ"ז (24.4.97).

פרק שמיני: דיון חוזר בוועדת פרס ישראל לתקשורת

לקראת הדיון המחודש בוועדת פרס ישראל לתקשורת קויימה שיחה בין שמואל שניצר לד"ר דב גולדברגר, עוזר שר החינוך לענייני פרס ישראל. שניצר הודיע כי אינו מתחרט על כתיבת המאמר "יבוא של מוות", אבל "אם משהו נפגע מהמאמר שכתבתי, אני מצטער על כך מאוד. כוונתי היחידה היתה למתוח ביקורת על מדיניות הממשלה בנושא".

ב-6 במאי 1997 התכנסה ועדת הפרס לתקשורת וקיימה דיון ממושך, שבסיומו לא הגיעו שלושת חבריה להסכמה, ולאור זאת, ובהתאם לתקנות חלוקת הפרס, החליטה הוועדה שלא להעניק את הפרס לשמואל שניצר. להלן נוסח החלטת הוועדה:

כ"ט בניסן התשנ"ז

6 במאי 1997

ועדת פרס ישראל לתקשורת נענתה לפסק דינו של בית המשפט הגבוה לצדק ודנה מחדש בזוכה בפרס ישראל בעתונות הכתובה לשנת תשנ"ז.

חברי הוועדה נתנו את דעתם להנחיית בג"ץ, שעליהם להביא בחשבון במסגרת שיקוליהם את:

אנו גם שמר שניצר לא רק שלא חזר בו מדבריו, אלא חזר ואימצם בכתובים. לא פניית נשיא המדינה ולא פניית שר החינוך הביאו לשנינו בעמדתנו.

אנו סבורים שהחלטה שקולה ומושכלת של ועדת השופטים צריכה להביא עובדות אלה בחשבון. כל החלטה סבירה ראוי לה שתהיה מושתתת על כל העובדות הרלוונטיות הדרושות לקבלתה. כך הכלל לגבי כל החלטה מינהלית (ראו בג"צ 987/94 יורונט קרוי זהב (1992) בע"מ נ' שרת התקשורת פ"ד מח(4) 424, בפסקה 11; בג"צ 852/86 אלוני נ' שר המשפטים פ"ד מא(1) 1, 49, 52). כך ראוי גם בענייננו. להמלצות ועדת השופטים על הענקת פרסי ישראל חשיבות רבה. המדובר בוועדה ממליצה, אשר המלצתה מהווה תשתית הכרחית להחלטת הרשות המינהלית. נזכיר בעניין זה את עמדתו של שר החינוך, שעל פיה על הדרג הפוליטי להימנע ככל האפשר מלהתערב בהמלצות ועדות השופטים. נזכיר עוד, כי מדובר בוועדות של מומחים, אשר נתמנו לתפקידן בשל הידע המקצועי של חבריהן. זאת ועוד, על פי הוראות תקנון פרסי ישראל, רק אם קיימת המלצה פה אחד של ועדת שופטים, יכול שר החינוך לאשר הענקת פרס ישראל. ממיכלול נתונים אלה עולה, אם כן, החשיבות הרבה של המלצת ועדת השופטים. מכאן גם החשיבות שתהא בפניה התשתית העובדתית המלאה הדרושה לצורך החלטתה להמליץ על מתן פרס ישראל.

אכן, בדרך כלל, יוכל השר לצאת מהנחה שהתשתית הצריכה לעניין היתה לנגד עיני אותם חברי ועדת השופטים, אשר נתמנו לכהן בה מכוח התמצאותם בתחום בו אמור הפרס להינתן. על כן, אין נדרשים מהשר בחינה וביזור של הנתונים העובדתיים אשר היו לנגד עיני ועדת השופטים. זאת ועוד, הואיל ודיוני ועדת השופטים הם סודיים, יקשה על שר החינוך, בדרך כלל, לברר מה היה ומה לא היה לנגד עיני ועדת השופטים קודם החלטתה. אך קושי זה לא קיים בענייננו, לאחר שהוברר שעובדות חשובות, אותן הזכרתי, לא היו בפני ועדת השופטים. משהוברר הדבר לשר החינוך, עליו ליתן דעתו לכך ולהסיק את המסקנות המתבקשות. לצורך זה, בין היתר, קנויה לשר הסמכות הנזכרת שבתקנון "להחזיר המלצה, במנומק, לדיון חוזר בוועדה להחלטה חוזרת". בשל חשיבותן של העובדות אשר הוזכרו לעיל, נראה לנו שהמקרה הנוכחי מחוייב עשיית שימוש בסמכות זו על אף שקודם לכן – כשהעובדות לא היו לנגד עיני ועדת השופטים והשר – ראה השר לאשר את המלצות ועדת השופטים.

12. במהלך הדיון הצענו שהשר ישקול בדבר, אם לא ראוי שיחזיר את הדיון לוועדת השופטים על מנת שתישקול את עמדתה מחדש, לאור הנתונים הנוספים כאמור, אשר יובאו לידיעתה. לדאבונו, נדחתה ההצעה. אין, על כן, מנוס מכך שנחייבו לעשות את שנראה לנו כי נכון, ראוי ומתבקש שיעשה. אנו עושים, על כן, את הצו על תנאי למוחלט, במובן זה

עם זאת, לא היו חברי הוועדה תמימי-דעים ביחס להמלצה להעניק את פרס ישראל לעתונות הכתובה לשמואל שניצר לאחר ששבו ועיינו במועמדותו לאחר החלטת בית המשפט הגבוה לצדק וזאת לאור דברי בג"ץ, שעליהם להתחשב גם בעמדתו כיום. אכן, שמואל שניצר הביע בשבוע שעבר את צערו על כך, שמא נפגע משהו ממאמר שכתב. הוא הסביר, כי לא היתה לו כל כוונה לפגוע באיש וכי כל כוונתו היתה למתוח ביקורת על מדיניות הממשלה בנושא העלייה מאתיופיה.

דברים אלה לא הניחו את דעת כל חברי הוועדה.

יתר על כן, חברי הוועדה הביעו את אכזבתם, על ששמואל שניצר סייג את הבעת הצער שלו, בראיונות לכלי התקשורת ב-1.5.97. חברי הוועדה סברו, כי נוכח הסערה הציבורית שעורר הפולמוס סביב ההחלטה להעניק לו את הפרס, היה ראוי שגם בעודו דבק בדעותיו, יגלה שמואל שניצר יותר רגישות כלפי מי שנפגעו ממאמרו.

לאור האמור לעיל, לא הגיעה הוועדה להחלטה פה אחד להעניק לו את הפרס.

מכיוון שתקנון פרס ישראל מאפשר המלצה על מועמד לפרס רק אם היא מתקבלת פה אחד, מודיעה הוועדה לשר החינוך, התרבות והספורט, כי נבצר מחבריה להסכים על מועמד לפרס ישראל לעתונות הכתובה לשנת תשנ"ז.

ביום העצמאות תשנ"ז נערך טקס הענקת פרסי ישראל ושמואל שניצר לא היה בין מקבלי הפרס.

1. דעתה של ועדת הפרס על המאמר "יבוא של מוות" ב-19.8.94;

2. דעתה של ועדת הפרס על ממצאי בית הדין המשמעתי של מועצת העתונות בעקבות פירסום מאמרו הנ"ל של שמואל שניצר; 3. עמדתו של שמואל שניצר כיום בהתייחס לכתוב במאמר.

ועדת הפרס נתכנסה איפוא שוב ושקלה את כל הנימוקים שהיו לנגד עיניה כאשר בחרה במועמדותו של שמואל שניצר לפרס ישראל לתקשורת בישיבתה קודמת והביאה בחשבון גם את הערותיו של בית המשפט הגבוה לצדק.

נכון הדבר שהמאמר ההוא וגם החלטת בית הדין המשמעתי של מועצת העתונות לא נדונו באותה ישיבה. אך כבקיאים בעולם התקשורת הכירו חברי הוועדה את פועלם של רוב המועמדים לפרס לאורך עשרות שנים ושלושתם הכירו במיוחד בעובדה, שבאה לביטוי בהחלטתם הסופית, שאין הפרס ניתן למי שמסכימים לדעותיו או חולקים עליהן אלא למי שתרים – יותר מן המועמדים האחרים – לתחום התקשורת בישראל.

חברי הוועדה סברו – ועודם סבורים – שאפילו יש לראות במאמרו הנ"ל של שניצר חריגה מנורמות כתיבה תקינות ושאינן עומדות במסגרת הכלל היהודי והאנושי הגדול, של "חביב אדם שנברא בצלם", אין בכך כדי לערער את תרומתו לעתונות העברית במשך למעלה מחמישה עשורים. גם החלטת בית הדין של מועצת העתונות בגנות אותו מאמר, לא נראתה לחברי הוועדה כמכרעת. מי שכתב אלפי מאמרים בימי חייו, אין כשלון אתי חד-פעמי מכתים אותו לכל חייו.